

**Lodovico Guicciardini, *Beschrijving van de hele Nederlanden, ook genoemd Nederduitsland, Nederlandstalige uitgave uit 1612***

P 98 – 92

**Antwerpen – Oosters huis**

P 89

Het zeer mooie en rijke Oosters huis, gelegen tussen twee watervlieten in de Nieuwstad, is zeer fraai om te bekijken, zoals in onderstaand overzicht zal blijken.

**Een schets van het Oosters huis**

Er is het uitzonderlijk mooie Engels huis en het grote en uitgestrekte Portugees huis. Ook de verbazingwekkende glasblazerij, waar allerlei kristallen glazen op Venetiaanse wijze vervaardigd worden door Jacob Pasquet van Brescia. Hij richtte dit bedrijf op met grote kost en privileges van de koning en van de stad.

Even aangenaam en wonderlijk als het voorgaande is de grote en heerlijke drukkerij van de koninklijke drukker, Christoffel Plantijn, te midden van alle andere kleine drukkerijen die hier zijn. De drukkerij en de bijzondere en degelijke woningen staan apart van de boekenwinkel. Deze drukkerij is het vermelden waard. In heel Europa is er tot nu toe geen vergelijkbare drukkerij te vinden geweest, met meer persen, meer letters in allerlei soorten, meer drukwerk en gereedschap, meer bekwaam en geschikt personeel. Dat wordt ruim vergoed. De werknemers zetten en corrigeren in alle talen, zowel in speciale als gewone talen, zonder uitzondering, die men in de hele christenheid gebruikt. Als je alle kosten samentelt, wordt in dit huis op elke werkdag meer dan 300 gulden uitgegeven. Dat bedrag in lokale munt komt overeen met meer dan 150 kronen. Het is een edele en koninklijke zaak die de loffelijke stichter en meester profijt en eer brengt. De stad geniet er evenzeer van, want zijn mooie en rijkversierde werken worden in groot aantal over de hele wereld vervoerd en verspreid.

Dat volstaat als beschrijving van de belangrijkste zaken die in deze wonderbaarlijke stad te zien zijn. Er zijn natuurlijk ook de pakhuizen, de winkels en de ontelbare kramen. Ze zijn doorgaans zo in overvloed voorzien van allerlei koopwaar dat het hier altijd jaarmarkt en marktdag lijkt te zijn.

## **Antwerpse adel**

In Antwerpen wonen niet veel edelen. Het is een voortreffelijke handelsstad en de edellieden en heren aan deze kant van de Alpen wonen meestal op hun heerlijkheden en huizen buiten de stad. Nochtans zijn er voldoende edelen beschikbaar om de stad te besturen en te verdedigen, zoals hun toekomt. Deze edellieden mogen geen handel drijven, in tegenstelling tot veel Italiaanse edelen, in het bijzonder de Venetiaanse, Florentijnse, Genuese en deze uit Lucca. De oudste en meest geachte edele huizen die nu nog bestaan zijn de onderstaande.

Ten eerste (de volgorde is willekeurig en doet geen afbreuk aan de waardigheid van de anderen) vernoemen we het huis van Liere, dat veel deugdelijke en vermaarde mannen heeft voortgebracht. Zo heb ik rond het jaar 1201 verschillende edellieden van eer teruggevonden, zoals de broers Antoon, Willem, Hendrik en Arnout, allen ridders van het Gulden Spoor. Nog niet lang geleden hebben drie broers uit dezelfde stam tegelijkertijd de drie belangrijkste ambten in deze stad bekleed. De oudste onder hen, Aert, was burgemeester. Hij was een rechtschapen ridder, zo zeer geacht en bemind dat het leek of hij alleen de stad regeerde. Niclaes, de tweede, was markgraaf en de laatste, Willem, was schout. Die twee laatste broers waren deugdelijke mannen en leken zo op elkaar dat ze nauwelijks van elkaar te onderscheiden waren. Onlangs was er dan nog Jan van Liere, een zeer voortreffelijke edelman en bekwame kapitein.

Berchem is een zeer oud edel geslacht, ontsproten (zoals met zegt) uit de doorluchtige stam van de Bertholdts, die toen heren van Mechelen waren. Berchem heeft door heel de geschiedenis voortreffelijke mannen voortgebracht, zoals onlangs Constant, die door zijn dapperheid hooggeacht werd en in de gunst stond van keizer Maximiliaan. Nu is er Hendrik uit dit geslacht, heer van het mooie dorp Berchem, niet ver van Antwerpen gelegen. Hij is een geleerd en hooggeacht ridder, die hier dikwijls burgemeester is geweest. En zijn broers Jacob en Jan van Berchem van hetzelfde huis zijn fijne en geschikte edelmannen.

P 90

Het geslacht van Immerseel is uit het huis van Liere ontsproten. Heer Jan van Boudry, markgraaf van Antwerpen en een zeer waardige edelman, behoort tot dit geslacht.

Het geslacht van Ursel is zeer edel en oud en heeft altijd waardige edellieden voortgebracht, zoals nu heer Lancelot, een zeer wijs en hooggeacht ridder. Hij is van L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Oosters huis Antwerpen, p. 89-92

jongs af en in zorgelijke tijden vaak binnen en- buitenburgemeester geweest, met grote eer en waardigheid. Na de vader kwam (onder andere kinderen) Reynier, goed opgeleid, met een sterk geheugen en scherp verstand. Hij was meermaals schepen van de stad toen hij nog jong was en ambassadeur voor het vaderland bij de katholieke koning. Tegenwoordig is hij schatbewaarder van de stad.

Het adellijke geslacht van Schoonhoven is uit Aarschot afkomstig. Heer Jan, een zeer waardig edelman, is nu buitenburgemeester. Vroeger is hij ook enkele jaren markgraaf van de stad geweest.

Het edele geslacht van de Werve heeft veel geschikte raadsheren en schepenen voortgebracht. Niet lang geleden waren er de ridders Geeraart, Jan en Aert, drie broers en na elkaar burgemeester van deze stad. Kort daarna, bijna tegelijkertijd, was Geeraart burgemeester, zijn broer Aert schout en Willem, die nu nog leeft, markgraaf. Willem heeft zich nu teruggetrokken als markgraaf om een rustiger leven te kunnen leiden. Het zijn allemaal voortreffelijke ridders, zeer geliefd door het volk. Nog in leven van dit geslacht zijn heer Dirk, een achtenswaardig en bekwaam man die burgemeester geweest is en zijn broer Simon, een zeer geachte man die markgraaf werd.

Halmale is een adellijk huis van een werkelijk goede afstamming. Onlangs was heer Willem van Halmale, een zeer vermaard edelman, schout van de stad en hij is ook dikwijls burgemeester geweest. Zijn zoon Jan is een uitstekend edelman en bestudeert genealogie of de oorsprong van de wapenschilden en de adel. Zijn neef Hendrik, een jong geleerd man, beoefent dezelfde studie met grote eer.

Rockox is een huis met voorname reputatie. Niclaes is een zeer geleerd en bekwaam ridder, die dikwijls burgemeester is geweest. Hij heeft eer en autoriteit en is door de koning, maar nog meer door het volk, zeer geliefd.

Sterck is een zeer waardig huis, afkomstig uit Luik, met een zeer goede afstamming. Tegenwoordig is Godevaart Sterck een vertrouweling van de koning. Op jonge leeftijd was hij controleur aan het hof van keizer Karel V. Nu is hij schout in deze stad, welgeboren en grootmoedig, geleerd en meertalig. Zijn zoon Andries is een bekwaam en dapper man in de strijd.

Stralen is een loffelijk huis, oorspronkelijk van Keulen. Antoon van Stralen is heer van Merksem en van Dambrugge, twee mooie dorpen niet ver van hier. Antoon is een dappere ridder en was dikwijls burgemeester van deze stad en tijdens de laatste oorlog was hij met succes generaal-commissaris van oorlog voor de Nederlanden. Zijn broer Jan is ook een zeer bekwaam edelman, die veel functies bekleed heeft.

Schetz stamt uit Maastricht van zeer bekende ouders en voorouders en is nu edel en machtig. Niet lang geleden was er Erasmus, een geleerd en wijs man, vader van drie zeer geprezen zonen. De oudste is Gaspar, baanderheer van Westmalle, heer van Grobbendonk en van andere voortreffelijke heerlijkheden. Hij was ook schatbewaarder-generaal van de Nederlanden voor de koning en een groot dichter, zeer geleerd in Grieks en Latijn. Kortom, hij was zowel met talenten en wetenschappen als met rijkdommen en heerlijke bezittingen bedacht. De tweede is Melchior, heer van Rumst, van Willebroek, en van andere aanpalende dorpen. Een bekwaam man, goed in wiskunde. De derde zoon heet Balthasar. Hij is heer van Hoboken, geleerd en bedreven in wiskunde.

Tot slot zal ik het hebben over het huis van der Heyden, waarvan Jacob een wijs, geleerd en geacht man is. Toen ik dit boek in 1566 af had, was hij een jonge burgemeester van Antwerpen en zijn broer Jan een man van eer en waarde. Dan zijn er nog Jan van der Meere, geleerd en bekwaam, Koenraad del Vaillie en meer eerlijke en bekwame edellieden, die ik uit plaatsgebrek niet kan vernoemen. Om dezelfde reden kan ik ook niet ingaan op de huizen Draeck, Pot en andere families die uitgestorven zijn. Uit hen zijn nochtans veel eerbare geslachten ontstaan die vandaag nog bestaan en die wie we hier boven hebben aangehaald.

Er zijn nog zo veel andere voortreffelijke mannen in alle kunsten, de wetenschap en de ambachten, die van Antwerpen gekomen zijn en die er nog zijn. Zo is nog vers in ons geheugen de prelaat M. Peeter Vorstius, bisschop van Aqua Pendente in Toscane en een eerbiedwaardig auditeur van de Rota in Rome. Deze functie is meestal een aanloop tot het kardinaalschap en met zijn deugden en de vele diensten die hij in Rome verricht heeft, had hij de benoeming zeker verdiend. Hij is echter te vroeg gestorven in Duitsland, als gezant van de paus.

P 91

Constant van Berchem was een Antwerpenaar, bekwaam in oorlogsvoering. Hij was een zeer moedig edelman, die daarom in de gunst stond van keizer Maximiliaan, de eerste met die naam. Niet lang geleden was er Jan van Liere, een dappere kapitein, die graag gezien was bij Karel V. Onlangs is Jan Vorstius, de vader van de voornoemde bisschop, wegens zijn uitstekende kwaliteiten benoemd tot de hoge graad van kanselier van Brabant.

In deze stad woonde Frans van Delft, een moedig en geleerd edelman. Nadat hij in zijn vaderland alle functies en eer had doorlopen, werd hij door de keizer tot ambassadeur bij de koning van Engeland benoemd. Hij deed dit voortreffelijk en ook zijn zoon Eduard is een geleerde en bekwame man.

### **Intellectuelen en geleerden**

Daarenboven heeft Antwerpen geleerde mannen voortgebracht, zeer onderlegd in hun vak. Zo was er Peeter Gillis, grote vriend van Erasmus van Rotterdam, Joachim Forts van Ringhelbergh, Adriaen Ariville, Arnout Corck en Jan, zijn zoon. Deze laatsten waren beiden zeer geleerde mannen en grote filosofen. Dan was er Daniël van Bombergen, een geleerd man en zeer ervaren in de Hebreeuwse taal, wiens zoon Karel geleerd is en een ijverig boekenliefhebber. Zijn neef Cornelis was naar verluidt de eerste die in dit land Hebreeuwse boeken liet drukken.

Men mag ook wel zeggen dat Antwerpen Cornelis Grapheus heeft gekend, een fraaie dichter en geleerd in de letteren, bekwaam in muziek en vaardig in vele talen. Hij was geboren in Aalst maar hij was burger en secretaris van de stad Antwerpen, waar hij wilde leven en sterven. Zijn zoon Alexander is in Antwerpen geboren en treedt als secretaris van dezelfde stad in de voetsporen van zijn vader, in alle wetenschap, met bekwaamheid en verstand.

Tegenwoordig heb je daarenboven kanselier Scheif, die door zijn deugdzaamheid zo'n hoge functie mag bekleden. Naast raadsheren Maes en Schetz, de twee Gillissen en anderen waarover ik al verteld heb, is er ook Steven van der Straten, doctor in de rechten, een wijs en verstandig man en Junius de jonge, een zeer ontwikkeld man, die hier daarna het burgemeesterschap en andere hoge functies heeft bekleed.

Er is ook Abraham Ortelius, een geleerd man en uitmuntend wiskundige, die tot zijn grote eer en nut van de hele gemeenschap *Theatrum Orbis Terrarum* heeft uitgegeven, in het Nederlands: *Het Toneel des Aerdtbodems*. Het is echt een zeer mooi werk en wonderlijk nuttig, zowel door hoe het bedacht is als omwille van de leerrijke wetenschappelijke waarde. Ortelius is erin geslaagd om de hele wereld in één enkel boek te vatten en te begrijpen. Hij heeft nog een ander mooi werk in druk, dat zeer geleerd en toepasselijk *Thesaurus Geographicus* heet en vooral zeer nuttig is voor schrijvers over geschiedenis en de wereld, en hun navolgers.

Na raadsheer Maes zijn er drie bekwame zonen gevolgd, allen mannen van aanzien en raadsheren, ervaren in de rechten. De eerste is Engelbert, pensionaris van de stad Antwerpen, en een voortreffelijk redenaar in veel talen. Daarom geniet hij een goede reputatie bij de heren en in de gemeenschap. De tweede is Jan Baptiste, raadsheer bij L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612 Oosters huis Antwerpen, p. 89-92

de Kanselarij van Brabant en fiscaal raadsman van de koning. Hij is een zeer geleerd en scherpzinnig man, die daarom hoog geacht wordt. De derde is Philips, die nog jong is, maar goed opgeleid om een hoge functie te bereiken.

Een grote geest is Michiel Coignet, nog een jonge man, maar een bekwaam wiskundige. Dat blijkt in het bijzonder uit zijn uitgegeven nieuwe studie over de scheepvaartkunst met knappe en toepasselijke instrumenten die door hem zijn uitgevonden. In het boek leert hij de schippers hoe ze grote afstanden kunnen afleggen van oost naar west, maar ook van west naar oost. Tot nu toe was dat bijna onmogelijk, omdat men zich in dat geval niet op de Noordpool kan oriënteren en deze studie is daarom lovenswaardig en lonend.

Dan is er nog Pieter Heyns, een vriendelijke man van grote geleerdheid en een kunstig dichter in het Frans en het Duits. Dat blijkt uit zijn uitgegeven werken, in het bijzonder uit de *Spiegel des Wereldts*. Hij vermijdt daarin alle vreemde woorden die sommige anderen gebruiken en bewijst daarmee dat deze taal rijk en begrijpelijk genoeg is om alle begrippen uit te drukken, zonder hulp van een vreemde taal. Dat is zonder twijfel een lovenswaardig initiatief, als hij het kan volbrengen, zoals hij zegt.

### **Bijvoegsel**

[De stad Haarlem kan getuigen van de wetenschap van dezelfde M. Pieter Heyns. Hij heeft daar een aantal jaren verbleven wegens de troebelen in Antwerpen. Hij heeft de stad Haarlem met zijn werken vereerd en de jeugd onderwezen in de Franse taal. Hij is er gestorven en begraven nadat hij in 1598 snel met een wagen naar Den Haag was getrokken om de walvis te bezichtigen die daar was aangekomen.]

Ook heeft Antwerpen veel andere aankomende en veelbelovende jonge mannen die, zo denk ik en hoop ik, snel en met grote lof naam zullen maken.

### **Handelslieden**

Velen in Antwerpen zijn bedrijvig in de handel en zijn voortreffelijke en zeer rijke kooplieden. Sommigen van hen verdienen 200.000 tot 400.000 kronen per jaar, of zelfs meer.

P 92

Het zijn beleefde, beschaafde en verstandige mensen. Ze leren veel van de vreemdelingen, met wie ze gemakkelijk familiebanden en vriendschap opbouwen. Ze zijn ervaren en bekwaam om overal in de wereld handel te drijven. Ook de vrouwen, al zijn ze nooit in het buitenland geweest, kunnen drie, sommigen vijf, zes of zeven talen spreken, wat een nuttige en wonderlijke zaak is.

Hier zijn uitmuntende meesters en kunstenaars in allerlei ambachten en kunsten, die zo veel werk amper aankunnen: hun werk is al verkocht nog voor het afgewerkt is. Door het vele werk, zoals dikwijls gebeurt, bereikt de kunstenaar een volmaaktheid in wat hij doet.

Men kan slechts met het woord 'alle' antwoorden op de vraag hoeveel en welke ambachten hier worden uitgeoefend. Ten eerste worden er schepen gemaakt, van allerlei types en voor alle ladingen. Verder vindt men verschillende soorten laken<sup>1</sup>, lijnwaad van elke prijsklasse, tapisserieën, Turkse tapijten, fustein, wapens en andere krijgsuitrusting, leder, verfmengsels, schilderijen, verven, verguldwerk, zilverwerk en Venetiaans glas, zeer mooi en in grote hoeveelheid. Daarnaast nog allerlei waren van goud, zilver, zijde, garen en wol, allerlei metalen en een ontelbaar aantal andere dingen. Dan worden er ook nog allerlei zijden lakens gemaakt, zoals fluweel, satijn, damast, zijdestof, taf en dergelijke. Bovendien wordt door middel van zijdewormen, bijna tegen de natuurwetten in, zijde gemaakt, zij het niet in grote hoeveelheden. Maar de dure zijde die uit het buitenland komt, wordt hier op alle manieren verwerkt. Men raffineert hier op kunstige wijze metaal, was, suiker en andere koopmansgoederen. Speciaal is dat men hier ook vermiljoen maakt, wat *cinabro* heet in het Italiaans.

Hier zijn heel veel ambachtslieden en kunstenaars. Om de grote heerlijkheid van deze stad te verklaren heb ik geteld hoeveel mensen en meesters er winkel houden. Het is een opdeling tussen algemene en noodzakelijke handwerken of ambachten, maar er zijn er nog vele andere. Er werden geteld: 169 bakkers, 78 beenhouwers, 75 vissers die zeevis verkopen, 16 of 17 die riviervis verkopen, 110 barbiers en chirurgijns, 594 kleermakers en kousenmakers en 124 goudsmeden. Bij deze laatste zijn niet gerekend de zettters, snijders en slijpers van juwelen en andere kostbare gesteenten, die werkelijk wonderlijke werken maken en handel drijven met kostbare juwelen. In deze stad zijn er meer van deze handelaars dan in enige andere provincie. Dan zijn er

---

<sup>1</sup> Wollen stof.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612  
Oosters huis Antwerpen, p. 89-92

nog de ongeveer 300 schilders en beeldhouwers van verscheidene soorten werken en een ontelbaar aantal kramers en meerseniërs.

Al deze kunsten en ambachten brengen veel bij tot nut van de gemeenschap. Ze beletten dat de jeugd door ledigheid en wellust bedorven wordt en wekken en verscherpen de geest en het verstand van de jongeren, zodat zij oprecht van hun vaderland houden. Daarnaast is het opmerkelijk dat er geen enkele deugdelijke of bekwame man is geweest die niet is opgekomen voor de welvaart en het behoud van zijn vaderland, zeker niet als deze stad door ongeluk of rampen getroffen wordt. Voorwaar, een goed beleid is zoals een menselijk lichaam, dat met haar kracht en bloed weerstand biedt aan kwellingen en ziekten. Zo doet ook een stad, die haar leden en burgers van jongs af bekwaamt in arbeid en profijt. Ze regeert en houdt stand in vrede en in oorlog dankzij haar sterkte, kracht en middelen. Want de liefde die elk koestert voor wat hij met zijn arbeid verkregen heeft, maakt hem ijverig en vlijtig om het algemeen nut te bewaren. Hij weet duidelijk dat in de algemene welvaart, de welvaart van de ene de basis vormt voor de welvaart van de andere. Ze zijn zo met elkaar verbonden, dat het ene niet zonder het andere kan bestaan.

Hoewel dit volk meestal winst uit handel beoogt, besteden ze toch veel geld aan huizen, land en grond en de toename van hun bezittingen. Zodat de stad dagelijks wonderbaarlijk groeit en vermenigvuldigt. Tot slot worden er grote onkosten gemaakt, mogelijk meer dan hoort. Ook al hebben de gewone man en sommige wijze lieden meestal de gewoonte om spaarzaam te leven. Mannen en vrouwen van alle leeftijden kleden zich zeer goed naar hun stand en mogelijkheid. Sommigen doen dat veel kostbaarder dan zedelijk en eerbaar is. Ook ziet men steeds bruiloften, eetpartijen en dansen en overall hoort men lustige klanken en gezang. In het kort gezegd, in alle hoeken en kanten laat deze stad haar rijkdom, macht, praal en heerlijkheid zien.